

**MCRB ၏ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၊ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများဆိုင်ရာ
စာတမ်းအနှစ်ချုပ်အတွက် ဖြည့်စွက်စာတမ်း**

**ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲနှင့် ဂေဟစနစ်ဝန်ဆောင်မှုများ၊
လူ့အခွင့်အရေးများကြားရှိ ဆက်စပ်မှု၊
ဆက်လက်ဖတ်ရှုရန်**

နိုဝင်ဘာ ၂၀၁၈

ဤဖြည့်စွက်စာတမ်းသည် မြန်မာ့စီးပွားရေးကဏ္ဍ တာဝန်ယူမှုရှိရေးအထောက်အကူပြုဌာန (MCRB)မှ ထုတ်ဝေသော မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၊ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများဆိုင်ရာ စာတမ်းအနှစ်ချုပ်အတွက် ဖြည့်စွက်ဖော်ပြချက်ဖြစ်ပြီး ပတ်ဝန်းကျင် ကာကွယ်ရေး၊ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခြင်းနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများကြားရှိ ဆက်စပ်မှုများအား မည်သို့ပိုမိုအသိအမှတ် ပြုလာသည်ကို နောက်ခံအချက်အလက်များနှင့်တကွ ဖော်ပြထားသည်။ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများမှ လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာရန် အသိအမှတ်ပြုခြင်းကိုလည်း ချိတ်ဆက်ဖော်ပြထားပြီး လေ့လာချက်များနှင့် ဥပဒေပိုင်းဆိုင်ရာ တိုးတက်ပြောင်းလဲလာမှုများအား ထည့်သွင်းထားသည်။

၁။ ဆက်စပ်မှုရှိခြင်းနှင့် စပ်လျဉ်း၍ နားလည်မှုတည်ဆောက်ခြင်း

လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအား ကာကွယ်ခြင်းသည် ပြည်သူ့မူဝါဒ၏ ခိုင်မာအားကောင်းစွာ သတ်မှတ်ထားသည့် နယ်ပယ်များ ဖြစ်ကြသော်လည်း ယင်းနယ်ပယ်နှစ်ခုကြားရှိ ဆက်စပ်မှုများအား အသိအမှတ်ပြုရာတွင်မူ နှေးကွေးနေဆဲဖြစ်သည်။ ဤသို့ နှေးကွေးနေရခြင်း၏ အကြောင်းအရင်း တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းသည် ဒေသတွင်း၌ အရင်းအမြစ် သုံးစွဲမှု အခွင့်အရေးများအား နှစ်ကာလ ကြာမြင့်စွာ ရရှိအသုံးချနေသည့် ဒေသခံများအား ရံဖန်ရံခါဖယ်ချန်ထားလေ့ရှိသည့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး အလေ့အကျင့်များကြောင့် ဒေသခံရပ်ရွာ အသိုက်အဝန်းများနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများကြား တင်းမာမှုများရှိလာခြင်းကြောင့် ဖြစ်နိုင်သည်။ ထောင်စုနှစ်ဂေဟစနစ်ဆိုင်ရာဆန်းစစ်ခြင်း (Millenium Ecosystem Assessment)သည် လူသားများ၏ ပျော်ရွှင်ကျန်းမာခြင်းနှင့် ဂေဟစနစ် ဝန်ဆောင်မှုများကြားရှိဆက်စပ်မှုကို မီးမောင်းထိုးပြခဲ့သောကြောင့် လူမှုအသိုက်အဝန်းများကြား ပေါင်းကူးတံတားအဖြစ် ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ လတ်တလောကာလအတွင်း တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများ (ပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေး သို့မဟုတ် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာများ)သည် ဤဧရိယာနှစ်ခုကြားတွင် ပိုမိုဆုံစည်းလာကြသဖြင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများအား ကာကွယ်နိုင်ရန်အတွက် ပိုမိုတောင်းဆိုလာကြသည်။

ကုလသမဂ္ဂအဖွဲ့တွင်လည်း ကုလသမဂ္ဂပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးအဖွဲ့နှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာမဟာ မင်းကြီးရုံးတို့သည် ပိုမိုနက်ရှိုင်းလာသည့် ဆက်စပ်မှုများအား မီးမောင်းထိုးပြနိုင်ရန်အတွက် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုများအား ခိုင်မာအားကောင်းလာစေရန် လုပ်ဆောင်လျက်ရှိသည် (အကန့် ၁ တွင်ကြည့်ပါ)။ ၂၀၁၇ ခုနှစ်တွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအထူး ကိုယ်စားလှယ် Mr. John Knox¹ သည် ကုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီသို့ အစီရင်ခံစာတစ်စောင် တင်သွင်းခဲ့သည်။ အဆိုပါအစီရင်ခံစာတွင် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများနှင့် ၎င်းတို့နှင့် ဆက်စပ်နေသည့် ဂေဟစနစ်ဝန်ဆောင်မှုများသည် လူ့အခွင့်အရေးများအား အပြည့်အဝ ရရှိခံစားနိုင်ရန် အရေးပါကြောင်းနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများနှင့် သက်ဆိုင်သော လုပ်ငန်းဆောင်တာများအတွက် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကတိကဝတ်များအား လက်တွေ့ကျင့်သုံးမှုနှင့် ပတ်သက်၍လည်း ထည့်သွင်းဖော်ပြထားသည်။² Knox မှ လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီသို့ တင်သွင်းခဲ့သည့် ၂၀၁၈ ခုနှစ် အစီရင်ခံစာတွင် နိုင်ငံများသည် “လုံခြုံသန့်ရှင်းကာ ကျန်းမာ၍ ရေရှည်တည်တံ့သည့် ပတ်ဝန်းကျင်တစ်ခု ဖြစ်စေရန်အတွက် လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာ၍ အကာအကွယ်ပေးကာ ဖြည့်ဆည်းပေးရမည်”ဟု ဆိုထားပြီး “လူ့အခွင့်အရေးအား အပြည့်အဝ ခံစားနိုင်ခြင်း ရှိမရှိ ဟူသောအချက်သည် ဂေဟစနစ်များနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအား ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခြင်းနှင့် ရေရှည်တည်တံ့စွာ အသုံးပြုခြင်းအပေါ် မူတည်နေသဖြင့် ထိရောက်သည့် နည်းစနစ်များ ချမှတ်ကျင့်သုံးရမည်”ဟု ဖော်ပြထားသည်။ ထို့အပြင် “စီးပွားရေးလုပ်ငန်း၏ လူ့အခွင့်အရေးအားလေးစားလိုက်နာရမည့်တာဝန်တွင်ပတ်ဝန်းကျင်ထိခိုက်မှုများမှတစ်ဆင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာဆိုးကျိုးသက်ရောက်မှုများမဖြစ်စေရန် ရှောင်ရှားခြင်းနှင့် ထိုသို့သောထိခိုက်မှုများ ဖြစ်ပေါ်လာပါက ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန်နှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ဆိုးကျိုးသက်ရောက်မှုများအား ကာကွယ်ရန်နှင့် လျော့ချရန်လည်းတာဝန်ရှိသည်” ဟု Knox မှ ဆက်လက် ရေးသားဖော်ပြခဲ့သည်။

1 ထပ်မံသိရှိလိုပါက [Biographical details and information on the work of John Knox, Special Rapporteur](#) တွင် လေ့လာနိုင်သည်။
2 [A/HRC/34/49](#), ၁၉ ရက် ဇန်နဝါရီလ ၂၀၁၇ ခုနှစ်။ ကုလသမဂ္ဂ၏ အထူးကိုယ်စားလှယ်မှ လုံခြုံသန့်ရှင်းကျန်းမာ၍ ရေရှည်တည်တံ့သော ပတ်ဝန်းကျင်နှင့်သက်ဆိုင်သည့် လူ့အခွင့်အရေးတာဝန်များဆိုင်ရာ အစီရင်ခံစာ။

အကန့် ၁။ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၊ ဂေဟစနစ်ဝန်ဆောင်မှုများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများကြားရှိ အဓိကချိတ်ဆက်မှုများ

- လူ့အခွင့်အရေးကို ပြည့်ဝစွာခံစားရခြင်းဆိုသည်မှာ အသက်ရှင်နေထိုင်ရေး၊ ကျန်းမာရေး၊ အစားအစာနှင့် ရေအစရှိသည်တို့နှင့် သက်ဆိုင်သော အခွင့်အရေးများကို ရရှိခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းအခွင့်အရေးများ ရရှိခံစားနိုင်မှုသည် ဂေဟစနစ်ဝန်ဆောင်မှုများပေါ်တွင် မှီတည် နေပြီး အဆိုပါဂေဟစနစ်ဝန်ဆောင်မှုများသည် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများပေါ်တွင် ပြန်လည် မှီတည်နေသည်။
- ကျန်းမာစွာ ရှင်သန်နေသော ဂေဟစနစ်များမှ ထောက်ပံ့ပေးထားသည့် ဝန်ဆောင်မှုများ မရှိပါက အသက်ရှင်နေထိုင်ရေး၊ ကျန်းမာရေး၊ အစားအစာနှင့် ရေ အစရှိသည့် အခွင့်အရေးများစွာအပြင် လူ့ယဉ်ကျေးမှုအသိုက်အဝန်းတွင် ပါဝင်နိုင်မှု အစရှိသည့် အခွင့်အရေးများကိုလည်း ခံစားနိုင်စွမ်း သိသာစွာလျော့ကျသွားမည် (သို့မဟုတ်) ခံစားနိုင်စွမ်းရှိမည် မဟုတ်ပေ။
- ထို့ကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးကို ပြည့်ဝစွာရယူခံစားရနိုင်ခြင်းမှာ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများပေါ်တွင် မှီတည်နေပြီး ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ပျက်စီးဆုံးရှုံးလာမှုသည် လူသားအားလုံး၏ လူ့အခွင့်အရေးအား အပြည့်အဝခံစားနိုင်ခွင့်ကို လျော့ပါးအားနည်းစေသည်။

John Knox ၏ စာတမ်းတွင် အသက်ရှင်နေထိုင်ခြင်းနှင့် ကျန်းမာရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများ၊ လုံလောက်သည့် လူနေမှုအဆင့်အတန်းဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံခံရမှုမရှိခြင်း အစရှိသည့် အခွင့်အရေးများကို တိုက်ရိုက်ထောက်ပံ့ပေးထားသည့် ဂေဟစနစ်ဝန်ဆောင်မှုများကို မီးမောင်းထိုးပြထားသည်။ အဆိုပါထောက်ပံ့ပေးထားမှုများနှင့် ပတ်သက်၍ သာဓကများစွာကို အသုံးပြု၍ ၎င်းစာတမ်းတွင် ဖော်ပြထားသည်။ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများနှင့် ကျန်းမာရေးကြားတွင်ရှိသည့် သိသာထင်ရှားမှု အရှိဆုံးသော ချိတ်ဆက်မှုတစ်ခုမှာ သဘာဝထွက်ကုန်များမှ ထုတ်လုပ်သော ဆေးဝါးများဖြစ်သည်။ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၏ အကျိုးအမြတ်များသည် အစားအသောက်နှင့် သက်ဆိုင်သည့် အခွင့်အရေးများနှင့် ပတ်သက်လာလျှင် ပိုမိုသိသာထင်ရှားသည်။ ဥပမာအားဖြင့် သစ်တောဧရိယာများသည် မြေသားပေါ်မှ ရေစီးဆင်းဆုံးရှုံးမှုကို လျော့ချပေးကာ ရေသိမ်းဆည်းသိုလှောင်ထားနိုင်မှုကို များပြားစေသဖြင့် ရေစီးဆင်းမှု ထိန်းသိမ်းပေးခြင်းအား သိသာထင်ရှားစွာ တိုးတက်စေသောကြောင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအတွက် သန့်ရှင်း၍ ကျန်းမာရေးနှင့်ညီညွတ်သော ရေရရှိနိုင်မှုအတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေသည်။³

အဆိုပါကုလသမဂ္ဂအစီရင်ခံစာ၌ လူ့အခွင့်အရေးတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအား ကာကွယ်သူများကြားရှိ နှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာမြင့်နေပြီဖြစ်သော (သဘောပေါက်နားလည်နိုင်သည့် အခြေအနေ၌ရှိသော) တင်းမာမှုများမှ တဖြည်းဖြည်း ဝေးကွာ၍ ပြောင်းလဲလာပြီဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။

ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရေးအတွက် သဘာဝထိန်းသိမ်းရေး နယ်မြေများအား သတ်မှတ်ထားရှိခြင်း၏ အခြေခံသဘောတရားများနှင့် နည်းလမ်းများသည် ကိုလိုနီခေတ်က စတင် အခြေပြုခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး ယခုလက်ရှိ အချိန်များတိုင်အောင် တည်တံ့လျက်ရှိသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အာဖရိကတိုက်၏ အချို့သောနေရာများတွင် သဘာဝထိန်းသိမ်းရေး နယ်မြေများအား သတ်မှတ်ထားရှိရာ၌ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များကို ကာကွယ်ထိန်းသိမ်းပေးနိုင်ခဲ့သော်လည်း ဒေသခံလူထုများအနေဖြင့် များပြားလှသည့် ပေးဆပ်မှုများ ပြုခဲ့ရသည်။ ၁၉၅၁ ခုနှစ်တွင် တန်ဇန်နီးယားနိုင်ငံရှိ Serengeti အမျိုးသား ဥယျာဉ်အတွက် မာဆိုင်း (Maasai) မျိုးနွယ်စု လူဦးရေ ၅၀၀၀၀ အား အဓမ္မနေရာရွှေ့ပြောင်းမှုများ ပြုလုပ်စေခဲ့သည်။⁴ မကြာသေးသောကာလဖြစ်သည့် ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် အီသီယိုးပီးယားအစိုးရသည် လူပေါင်း ၅၀၀ ကျော်ကို နိုင်ငံတောင်ပိုင်းရှိ Nechasar အမျိုးသားဥယျာဉ်နယ်နိမိတ် အပြင်၌ ပြန်လည်နေရာချထားပေးခဲ့သည်။ အကြောင်းရင်းမှာ အဆိုပါဥယျာဉ်အား စီမံခန့်ခွဲရန်အတွက် စာချုပ်ချုပ်ဆိုထားသည့် အာဖရိကပန်းဥယျာဉ် ဖောင်ဒေးရှင်းသို့ မလွှဲပြောင်းမီ ဥယျာဉ်နှင့် ပတ်သက်သည့် အရုပ်အရှင်းများ မရှိစေရန် ထိုသို့ ရွှေ့ပြောင်းနေရာချထားပေးခြင်းဖြစ်သည်။⁵

ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရေးအတွက် နွမ်းပါးသူများမှ ပေးဆပ်ရသောအစိုးအခမှာ မတန်မဆမြင့်မားပြီး ထိန်းသိမ်းမှု၏ အကျိုးအမြတ်အား ၎င်းတို့မှ ခံစားရခွင့်လည်းနည်းပါးသည်ဟု လူ့အခွင့်အရေး တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများက မှတ်ချက်ပြုကြသည်။ သဘာဝထိန်းသိမ်း

3 See Viet, P. and Benson, C. (2004). [When Parks and People Collide](#), Human Rights Dialogue, Vol. 2(11), 13-14
4 See Adams, W. and Hutton J. (2007). [People, Parks and Poverty: Political Ecology and Biodiversity Conservation](#), Conservation & Society, Vol. 5(2), 147-83
5 Ibid.

ရေးနယ်မြေများအား သတ်မှတ်ထားရှိခြင်း၊ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များအား အသုံးပြုခြင်းနှင့်ပတ်သက်သည့် ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်ရာတွင် ထိခိုက်နစ်နာမှုခံစားခဲ့ရသော ဒေသခံများမှ ပူးပေါင်းပါဝင်ပြောဆိုနိုင်ရန် လူ့အခွင့်အရေးအတွက် တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများမှ တောင်းဆိုခဲ့ကြသည်။ သို့မှသာ အဆိုပါရပ်ရွာ အသိုက်အဝန်းရှိ ဒေသခံများ၏ လူ့အခွင့်အရေးများအား အလေးထားခြင်းသည် ပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေး ရည်ရွယ်ချက်များထက် တစ်ဆင့် မနိမ့်သွားစေမည်ဖြစ်သည်။ အပြန်အလှန်အားဖြင့် အချို့သော အခြေအနေများတွင် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအား ထိန်းသိမ်းထားသည့်နေရာများတွင် လူသားများယှဉ်တွဲနေထိုင်ခြင်းသည် မသင့်လျော်ကြောင်း၊ အထူးသဖြင့် မျိုးသုန်းမှု ဘေးအန္တရာယ်နှင့် ရင်ဆိုင်နေရသောမျိုးစိတ်များ၏ အသားအား စားသုံးခြင်းနှင့် ကုန်သွယ်ရောင်းချခြင်း (သားကောင်အရှင် သို့မဟုတ် အရှေ့၊ ဦးချိုနှင့် အရိုး ကဲ့သို့သော တန်ဖိုးရှိသောအစိတ်အပိုင်းများကို ရောင်းချခြင်း) ပြုရန်အတွက် လူသားများမှ အမဲလိုက်ခြင်း၊ တရားမဝင် ဖမ်းဆီးသတ်ဖြတ်ခြင်းတို့ကို ခံစားရနိုင်ချေရှိသဖြင့် ပိုမိုမသင့်လျော်ကြောင်း ပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် တက်ကြွစွာ လှုံ့ဆော်အားပေးသူများမှ ငြင်းခုံပြောဆိုကြသည်။

သဘာဝထိန်းသိမ်းရေးနယ်မြေများသည် လူမှုရေးနှင့်စီးပွားရေးအရ အများပြည်သူအားလုံးအတွက် အကျိုးဝင်ရမည်ဟူသော အယူအဆသည် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးဆိုင်ရာ အတွေးအခေါ်၏ ပင်မအစိတ်အပိုင်းအဖြစ် ကြီးထွားလာခဲ့သည်။ ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး အယူအဆတွင် လူမှုအစိတ်အပိုင်းကို ဖယ်ထုတ်ခြင်းထက် ထည့်သွင်းခြင်းကို ၁၉၈၀ ခုနှစ်များတွင် ပြောင်းလဲလက်ခံလာကြသည်။^၆ ၂၀ ရာစု၏ နောက်ဆုံးဆယ်စုနှစ် နှစ်ခုတွင် ဖွံ့ဖြိုးဆဲနိုင်ငံများ၌ ရပ်ရွာဒေသခံများကို အခြေပြုသည့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး ဗျူဟာများ လွှမ်းမိုးလာခဲ့သည်။ ပူးတွဲပေါင်းစည်းထားသည့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးစီမံကိန်းများ(ICDPs)၏ နည်းလမ်းအားဖြင့် သဘာဝထိန်းသိမ်းရေးနယ်မြေများအပေါ် ဖိအားလျော့ချပေးနိုင်ရန်အတွက် ကြားခံနယ်မြေများနှင့် ဒေသဆိုင်ရာ အထွေထွေ ဖွံ့ဖြိုးရေး အထောက်အပံ့များပေးရန် မြှင့်တင်ပေးခဲ့သည်။

ICDP ၏ စီမံမှုများအောက်တွင် ဒေသခံလူထုများသည် အထောက်အပံ့ရရှိသူများ (ဖယ်ချန်ထားခြင်း ခံရသူများ) ဖြစ်နေသေးသည်ဟူသော နောက်ဆက်တွဲ စိုးရိမ်မှုများကြောင့် လူထုအခြေပြု ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး (CBC) ပေါ်ထွက်လာစေရန် အကြောင်းဖန်လာပြီး ၎င်းလူထု အခြေပြု ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး၏ ရည်မှန်းချက်ပန်းတိုင်မှာ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းရေးဖြစ်ပြီး ဒေသခံများ ပူးပေါင်းပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် ချဉ်းကပ်မှုပုံစံမျိုးဖြစ်သည်။^၇ သို့သော် အဆိုပါ လူထုအခြေပြု ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး၏ အောင်မြင်မှုအတွက် သက်သေ အထောက်အထားများမှာ ရောထွေးလျက်ရှိသည်။ အချို့သော အခြေအနေများ၌ ဒေသဖွံ့ဖြိုးရေးဆိုင်ရာ အကျိုးအမြတ်များ ရရှိခဲ့သော်လည်း အချို့သော စာရေးဆရာများကမူ အဆိုပါ လူထုအခြေပြု ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး (CBC) နည်းလမ်းသည် ပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် အကျိုးသက်ရောက်မှု မရှိသလောက် နည်းပါးသည်ဟု ငြင်းခုံပြောဆိုခဲ့ကြသည်။^၈

အချိန်ကြာမြင့်လာသည်နှင့်အမျှ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် လူမှုတရားမျှတရေးအတွက် ခိုင်မာအားကောင်းသော ကတိကဝတ်များသည် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး ကြိုးစားအားထုတ်မှုများ၏ အကျိုးအကြောင်း ခိုင်လုံမှုကို မြှင့်တင်ပေးသလို လူ့အခွင့်အရေးအတွက် တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအား ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရန် လှုံ့ဆော်ပေးသူများကြား နှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာမြင့်နေပြီဖြစ်သော တင်းမာမှုများ လျော့ပါးလာအောင် ကူညီဆောင်ရွက်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ မကြာခဏ ဆက်လက်ကြုံတွေ့ရဆဲဖြစ်သည့် စိန်ခေါ်မှုတစ်ခုမှာ သဘာဝအရင်းအမြစ်များနှင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အခွင့်အရေးများကို လူတစ်ဦးတစ်ယောက်ကြား၊ လူ့အသိုက်အဝန်းကြားနှင့် နိုင်ငံကြား အသုံးချခွင့်ခွဲဝေပေးရန်နှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲပေးရန်အတွက် မည်သို့စနစ်တကျ လုပ်ဆောင်မည်ဟူ၍ အလေးပေးခြင်း မရှိသလို ထိုသို့ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်ရန် လိုအပ်သည့် အဖွဲ့အစည်းပိုင်းဆိုင်ရာ အစီအစဉ်များလည်း မရှိသောကြောင့်လည်းဖြစ်သည်။^၉ မြန်မာနိုင်ငံ အနေဖြင့် ပုဂ္ဂလိကစီမံကိန်းများအား လုပ်ပိုင်ခွင့်ပါမစ်ချပေးရာတွင် အဆိုပါအခွင့်အရေးများအား မည်သို့ အသိအမှတ်ပြု လေးစားမည်ဖြစ်ကြောင်းနှင့် ဆက်စပ်၍ နောက်ဆက်တွဲ အကျိုးသက်ရောက်မှုများ ရှိလာနိုင်သည်။

6 Hulme, D. and Murpree, M. (Eds) (2001). African Wildlife and Livelihoods: The promise and performance of community conservation. James Currey, Oxford
7 Lele, S. et al. (2010). [Beyond exclusion: alternative approaches to biodiversity conservation in the developing tropics](#). Current Opinion in Environmental Sustainability, Vol. 2, 94-100
8 Adams, W. and Hutton J. (2007). [People, Parks and Poverty: Political Ecology and Biodiversity Conservation](#), Conservation & Society, Vol. 5(2), 147-83
9 Lele, S. et al. (2010). [Beyond exclusion: alternative approaches to biodiversity conservation in the developing tropics](#). Current Opinion in Environmental Sustainability, Vol. 2, 94-100

၂။ သက်ဆိုင်ရာဥပဒေများ တိုးတက်ပြောင်းလဲလာမှု

မကြာသေးမီကာလ၌ အချို့သောနိုင်ငံများတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် အင်္ဂါရပ်များအား လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့ပင် တူညီသော အခွင့်အရေးများ ဥပဒေအရချမှတ်ပေးထားပြီး ဖြစ်သည်။ အချို့သော ကိစ္စရပ်များတွင် ၎င်းအခွင့်အရေးများသည် တရားရုံးမှတစ်ဆင့် တရားရင်ဆိုင်ကာ အနိုင်ရရှိထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဤသို့သောကိစ္စရပ်များသည် ဖြစ်နေကျမဟုတ်သော ရှားပါးဖြစ်ရပ်များဖြစ်သော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံကဲ့သို့ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများအား ရေရှည်ကာကွယ်ရေးအတွက် နည်းဗျူဟာများဖွံ့ဖြိုးအောင် ဆောင်ရွက်နေသော နိုင်ငံမျိုးအတွက် အရေးပါသည့် ရွေးချယ်စရာနည်းလမ်းများကို ပြသပေးသည်။ မြန်မာလူမျိုးများအတွက် နက်ရှိုင်းသောယဉ်ကျေးမှု အဓိပ္ပာယ်ဆောင်သည့် မြစ်များ (သို့မဟုတ်) အခြားသဘာဝပတ်ဝန်းကျင် လက္ခဏာရပ်များကို ကာကွယ်ရန်အတွက် အထက်ပါနည်းလမ်းအား ရွေးချယ်မှုတစ်ခုအဖြစ် ထည့်သွင်းစဉ်းစားနိုင်သည်။

ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၊ လူ့အခွင့်အရေး၊ လူမှုအဖွဲ့အစည်းနှင့် စီးပွားရေးတို့အပေါ် ပထမဦးဆုံး ဥပဒေဆိုင်ရာ ထင်မြင်ချက်သည် ၁၉၇၂ တွင် စတင်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ၁၉၉၂ ခုနှစ်တွင်တည်ထောင်ခဲ့သော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းဖြစ်သည့် Sierra Club သည် အမေရိကန် တရားရုံးချုပ်သို့ ကယ်လီဖိုးနီးယားပြည်နယ်ရှိ Sequoia အမျိုးသားဥယျာဉ်အတွင်းမှ Mineral King Valley ရှိ နှင်းလျှောစီးအပန်းဖြေစခန်းတည်ဆောက်ခြင်းအား ရပ်ဆိုင်းပေးရန်အတွက် အသနားခံစာတင်သွင်းမှုပြုခဲ့သော်လည်း မအောင်မြင်ခဲ့ပေ။ အခြားတရားသူကြီးအများစု၏ ထင်မြင်ယူဆချက်နှင့် ကွဲလွဲစွာ တရားသူကြီး William Douglas သည် အနာဂတ်ကျရောက်နိုင်ချေရှိသည့် ဂေဟစနစ်လက္ခဏာရပ်များအတွက် စိုးရိမ်ပူပန်သူများသည် တရားရုံးတက် အရေးယူနိုင်ရန်အတွက် မြစ်ကဲ့သို့သော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် လက္ခဏာရပ်များသည် ဥပဒေအရ ရပ်တည်နိုင်ခွင့်ကို ခံစားခွင့်ရှိသင့်ကြောင်း ၎င်း၏ကိုယ်ပိုင်ယူဆချက်ကို ပြောဆိုခဲ့သည်။ သူ့အယူအဆ၏ အဓိက အချက် (အကန့် ၂ တွင် ကြည့်ပါ) မှာ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၊ လူ့အခွင့်အရေး၊ လူမှုအဖွဲ့အစည်းနှင့် စီးပွားရေးတို့ကြားတွင်ရှိသည့် ဆက်စပ်မှုဖြစ်ပြီး တိုင်းပြည်ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်ရာတွင် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် တက်ကြွလှုပ်ရှားသူများသည် အဓိပ္ပာယ်ပြည့်ဝသည့် ထင်မြင်ချက်များ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနိုင်ရန်အတွက် အခွင့်အရေးပေးရန် ဖြစ်သည်။

အဆိုပါ အမှုသည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ကိုယ်စားအနေဖြင့် ပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေးအဖွဲ့များမှ တရားစွဲဆိုခွင့်ကို ကျယ်ပြန့်သွားစေရန် ကူညီပေးနိုင်ခဲ့သော်လည်း အခြားတရားစီရင်မှုများကဲ့သို့ပင် အမေရိကန်တရားစီရင်ရေး၌ ပြည်နယ်တရားရုံးများတွင် ချေပပြောဆိုနိုင်ခွင့်မှာ အများစုအားဖြင့် လူသားများမှသာ လုပ်ဆောင်နိုင်မည်ဟူသော အကန့်အသတ်များ ရှိနေသေးသည်။ သို့သော် ၄၅နှစ်ကြာပြီး နောက်ပိုင်း သက္ကရာဇ် ၂၀၁၇ ခုနှစ်တွင် အခြားနိုင်ငံများရှိ တရားရုံးများ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များအရ တရားသူကြီး Douglas ၏ ထင်မြင်ယူဆချက်အား အမျိုးသားဥပဒေအဆင့်အထိ ပြဌာန်းထားသည်ကိုတွေ့ရသည်။ အောက်တွင်ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်လက္ခဏာရပ်များကို (လက်ရှိအချိန်တိုင်အောင် အမှုကိစ္စရပ်များအားလုံးသည် မြစ်များနှင့်သာ သက်ဆိုင်နေသေးသည်) ဥပဒေအရ လူသားများကဲ့သို့ သတ်မှတ်မှသာလျှင် တစ်စုံတစ်ယောက်သည် မြစ်၏ကိုယ်စားအနေဖြင့် ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် နစ်နာဆုံးရှုံးမှုများအတွက် လျော်ကြေးတောင်းဆိုရန် သို့မဟုတ် နစ်နာမှုများအား ကာကွယ်ရန်အတွက် တရားရုံးတွင် တရားရင်ဆိုင်ခွင့်ရရှိသည်။ ဤသို့သော အမှုများသည် အရေအတွက်အားဖြင့် နည်းပါးနေသေးသော်လည်း သမားရိုးကျ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး နည်းလမ်းများထက် ပိုမိုသာလွန်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် လမ်းကြောင်းအသစ်များဖြင့် သဘာဝတရားကို ဥပဒေအရကာကွယ်ရန် ပိုမိုများပြားစွာ စိတ်ဝင်စားလာပြီဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြနေသည်။ (အကန့် ၃ တွင်ကြည့်ပါ)

အကန့် ၂။ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၊ လူ့အခွင့်အရေးများ၊ လူမှုအဖွဲ့အစည်းနှင့် စီးပွားရေးအပေါ် အမေရိကန်တရားရုံးချုပ်၏ ထင်မြင်ယူဆချက်ကို ဖွင့်ထုတ်ပြောဆိုခြင်း

"တရားသူကြီး William Douglas ၏ ကွဲလွဲသည့် သဘောထားအမြင်မှ ကောက်နှုတ်ချက်များ၊ အမေရိကန်တရားရုံးချုပ်၊ Sierra Club နှင့် Morton၊ ၄၀၅ ယူအက်စ် ၇၂၇ (၁၉၇၂)"

လူအများစိုးရိမ်လျက်ရှိနေသည့် သဘာဝ၏ ဂေဟစနစ်မျှခြေကို ကာကွယ်ရန်အတွက် လုပ်ဆောင်သင့်သည်မှာ သဘာဝတရားကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်နိုင်ရန်ရည်ရွယ်၍ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ကိစ္စရပ်များဘက်မှ ရပ်တည်ပြီး တရားစွဲဆိုနိုင်ရန် ဆောင်ရွက်သင့်ပါသည်။ သက်မဲ့အရာများသည်လည်း တစ်ခါတစ်ရံ၌ အမှုကိစ္စများတွင် ပါဝင်ပတ်သက်နေတတ်သည်။ သဘာဝတစ်စင်းသည် ရေကြောင်းသွားလာရန်အတွက် ရည်ရွယ်၍ ဖန်တီးထားခြင်းဖြစ်ပြီး ဥပဒေအရ အခွင့်အရေးများရှိသည်။ ဥပဒေအရ အသိအမှတ်ပြုထားခြင်းခံရသည့် မည်သူမည်ဝါမဆို တရားရေးအရယှဉ်ပြိုင်နိုင်ပြီး ကြီးမားသည့် ကံကြမ္မာများသည် ၎င်းတို့အပေါ် မှီတည်နေသည်။ တရားစီရင်ရေးရည်ရွယ်ချက်များအတွက် ယေဘုယျအားဖြင့် ထိုသို့အသိအမှတ်ပြုခြင်းခံရသူသည် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးဖြစ်နေတတ်ပြီး ပိုင်ဆိုင်မှု၊ ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု၊ အလှူတရားနှင့် ပရဟိတအကြောင်းရင်း အစရှိသဖြင့် မည်သည့်အကြောင်းရင်းကိုမဆို ကိုယ်စားပြု ရပ်တည်နိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ချိုင့်ဝှမ်း၊ အယ်လ်ပိုင်းမြက်ခင်းပြင်များ၊ မြစ်၊ ကန်၊ မြစ်ဝ၊ ကမ်းခြေ၊ ကုန်းမြေ၊ သစ်တော၊ စိမ့်စမ်းမြေနှင့် ခေတ်ပေါ်နည်းပညာနှင့် နေထိုင်မှုပုံစံများကြောင့် ညစ်ညမ်းလာနေသော လေထုတို့ကိုပင် အလေးထားတန်ဖိုးထားရန် လိုအပ်သည်။ ဥပမာ အလုံးစုံသော အပင်နှင့် သတ္တဝါများရှင်သန်ရန်အတွက် အာဟာရဖြည့်တင်းပေး၍ ထောက်ပံ့ပေးထားသော မြစ်တစ်စင်းသည် ငါး၊ ရေနေပိုးမွှားများ၊ ရေပျော်ငှက်များ၊ အော့တားဖျံ၊ သမင်၊ ဆတ်၊ ဝက်ပံများနှင့် မြစ်၏ ရှုခင်း၊ အသံအာရုံနှင့် ရှင်သန်စီးဆင်းနေမှုကို ကြည်နူးခံစားတတ်သည့် လူအပါအဝင် အခြားသတ္တဝါများအတွက် သက်ရှိသင်္ကေတဖြစ်သည်။ မြစ်သည် ၎င်းပါဝင်နေသည့် ဂေဟစနစ်၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု ဖြစ်သည့်အတွက် တရားလိုအနေဖြင့် ရပ်တည်နိုင်သည်။ ယင်းမြစ်တစ်စင်းနှင့် အဓိပ္ပာယ်ရှိစွာ ပတ်သက်ဆက်နွှယ်နေသူများ ဖြစ်သည့် ငါးဖမ်းသမား၊ လေ့လှော်အပန်းဖြေသမား၊ သတ္တဗေဒသမားသို့မဟုတ် သစ်ခုတ်သမားအစရှိသည့် မည်သူမဆို မြစ်၏တန်ဖိုးကောင်းများနှင့် မြိမ်းခြောက်ခံနေရခြင်းများအတွက် ကိုယ်စားပြုပြောဆိုခွင့် ရှိစေရမည်။ ထိုသို့ ထိခိုက်ခြင်း၊ ညစ်ညမ်းခြင်း၊ တိမ်ကောခြင်း အန္တရာယ်များနှင့် နီးစပ်နေသည့် သဘာဝတရားများအတွက် ၎င်းသက်မဲ့အရာဝတ္ထုနှင့် ရင်းနှီးပတ်သက်နေသူ မည်သူမဆို ယင်းသဘာဝတရား၏ တရားဝင်ပြောဆိုခွင့် ပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် ရပ်တည်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်။"

အီကွေဒေါနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ဘိုလီးဗီးယားနိုင်ငံရှိ မိခင်ကမ္ဘာမြေ အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ ဥပဒေသည် သဘာဝတရားအား အခွင့်အရေးများ မည်သို့မည်ပုံ ပေးအပ်နိုင်ကြောင်း လေ့လာနိုင်သည့် အခြားသော ဥပမာများဖြစ်သည်။ (အကန့် ၄ တွင်ကြည့်ပါ)

အကန့် ၃။ လတ်တလောကာလတွင် မြစ်များအပေါ်အခွင့်အရေးပေးအပ်သော ဖြစ်ရပ်သာဓကများ

• **နယူးဇီလန်။** ။ (၂၀၁၇) ခုနှစ် မတ်လ (၁၄) ရက်နေ့တွင် နယူးဇီလန်ပါလီမန်သည် Te Awa Tupua (Whanganui River) ဆိုင်ရာ ဥပဒေအရ မြစ်တစ်စင်းကို ကာကွယ်ရန်အတွက် မဲပေးခဲ့သည်။¹⁰ Whanganui မြစ်သည် နယူးဇီလန် နိုင်ငံ၏မြောက်ဘက်ကျွန်းတွင် တည်ရှိပြီး နယူးဇီလန်ရှိ ဖြတ်သန်းသွားလာနိုင်သည့် မြစ်များအထဲတွင် အရှည်ဆုံးဖြစ်သည်။ မြောက်ဘက်ကျွန်းရှိ Whanganui ဒေသတွင်းနေထိုင်သော မာအိုရီတိုင်းရင်းသား (Maori tribe) များသည် နယူးဇီလန်ရှိ တတိယအကြီးဆုံးမြစ်ဖြစ်သည့် ၎င်းတို့၏ မြစ်အား အသိအမှတ်ပြုရေးကို (၁၈၇၀) ကတည်းကပင် တောင်းဆိုခဲ့ကြသည်။ Whanganui မြစ်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီမှု စာချုပ်၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းသည် ဥပဒေရေးရာမူဘောင် အသစ်တစ်ခုဖြစ်သည့် Te PA Aurora မူဘောင် တည်ထောင်မှုကို ရည်ရွယ်ပြီး ယင်းမူဘောင်တွင် တောင်ပေါ်ဒေသမှစ၍ ပင်လယ်အထိစီးဝင်နေသည့် မြစ်ကြောင်း၊ မြစ်လက်တက်များ အပါအဝင် မြစ်၏ရပ်ပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် တက္ကဗေဒဆိုင်ရာအင်္ဂါရပ်များကို မြစ်ကြောင်းတစ်ခုလုံးအနေဖြင့် မြစ်၏တရားဝင် အသိအမှတ်ပြုရေးကို ဗဟိုပြုသည်။

10 အပြည့်အစုံသိရှိလိုပါက [full text of the Bill](#) ကို ကြည့်ရန်။

အကန့် ၃။ အဆက် ...

ယခုအချိန်တွင် မြစ်အား တရားဝင်လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့ အသိအမှတ်ပြုထားပြီး လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့ပင် အခွင့်အရေးများအားလုံး၊ အာဏာ၊ တာဝန်နှင့်ဝတ္တရားများကို ပိုင်ဆိုင်သည်။ Te Awa Tupua ဒေသ၏ ကျန်းမာရေးနှင့် ပျော်ရွှင်နေထိုင်မှုကိုမြှင့်တင်ရန်နှင့် အဆိုပါဒေသတွင်းရှိ မြေယာများတွင် မြေယာပိုင်ရှင်စနစ်များကို ဥပဒေဘောင်အတွင်းမှ လုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ၎င်းဒေသ၏ ကိုယ်စားအဖြစ် လုပ်ဆောင်နိုင်ခွင့်ရှိသော လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦး၊ လွှဲမျိုးနွယ်စု Lwi sub-tribe မှအဆိုပြုသော ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးနှင့် အစိုးရဝန်ကြီးမှ အဆိုပြုသော ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးကို သတ်မှတ်ထားရှိသည်။ အဆိုပါမြစ်၏တရားဝင်လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့သော အနေအထားဆိုသည်မှာ တစ်စုံတစ်ယောက်မှ မြစ်အပေါ်တွင် အလွဲသုံးစားပြုမှု သို့မဟုတ် အန္တရာယ်ပေးလာပါက တရားဥပဒေမှ ယခုအခါ လူမျိုးစုအပေါ်အန္တရာယ်ပေးမှု၊ မြစ်အပေါ် အန္တရာယ်ပေးမှုဟူ၍ ခွဲခြား၍မြင်တော့မည်မဟုတ်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် လူမျိုးစုနှင့်မြစ်သည် အတူတူပင်ဖြစ်သည်။ ဤလူပုဂ္ဂိုလ်များသည် ၂၀၁၃ ခုနှစ်တွင် နယူးဇီလန်အစိုးရ၏ Te Urewera အမျိုးသားဥယျာဉ်ကို လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့ အခွင့်အရေးအားလုံး ရရှိစေမှုပေးထားပြီး တရားဝင်အသိ အမှတ်ပြုပေးသည့်လုပ်ရပ်ကို အတူယူထားသည်။¹¹ ထိုဥပမာ နှစ်ရပ်စလုံးတွင် အသိအမှတ်ပြုခြင်း အနေအထား ပြောင်းလဲသည့်အပြင် ဂေဟစနစ်ကာကွယ်ရေးလုပ်ငန်းများ ရှေ့ဆက်တိုးလုပ်ဆောင်နိုင်ရန်အတွက် ငွေကြေးထောက်ပံ့ပေးမှုများလည်း ရရှိခဲ့သည်။

• **အိန္ဒိယ ။** ။ (၂၀၁၇) ခုနှစ်၊ မတ်လ ဥတ္တရာခန့် (Uttarakhand) ပြည်နယ် အထက်လွှတ်တော်မှ ဟိန္ဒူ ဘာသာအရ သန့်ရှင်းသည်ဟု သတ်မှတ်ထားသော ဂင်္ဂါ၊ ယမုံနာမြစ်နှင့် ယင်းတို့၏ မြစ်လက်တက်များအတွင်း ညစ်ညမ်းမှုကို အရေးပေါ်လျှော့ချနိုင်စေရန်အတွက် ယင်းမြစ်နှစ်စင်းနှင့် မြစ်လက်တက်များကို လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့ တူညီသည့် တရားဝင်အခွင့်အရေးများ ရှိသည်ဟု ကြေညာခဲ့သည်။ အထက်လွှတ်တော်၏ အမိန့်သည် ဂင်္ဂါမြစ်ကမ်းတွင် တရားမဝင် သဲတူးခြင်းနှင့် ကျောက်ခွဲခြင်းတို့နှင့် ပတ်သက်၍ လူထုမှ စိုးရိမ်ပူပန်၍ တရားစွဲဆိုခြင်းပေါ်တွင် အခြေခံထားသည်။ ယင်းအမိန့်တွင် "ဂင်္ဂါ၊ ယမုံနာမြစ်နှင့် ယင်းတို့၏ မြစ်လက်တက်များအားလုံး၊ ချောင်းများ၊ ဆက်တိုက် သို့မဟုတ် ပြတ်တောင်းပြတ်တောင်း စီးဆင်းနေသော သဘာဝရေစီးကြောင်းများ အားလုံးကို တရားဝင် လူသားများ သို့မဟုတ် သက်ရှိအစိတ်အပိုင်းများကဲ့သို့ သတ်မှတ်ထားသည်ဟု ဖော်ပြပါရှိပြီး ဂင်္ဂါ နှင့်ယမုံနာမြစ်တို့ကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ထားနိုင်စေရန်အလို့ငှာ ယင်းမြစ်တို့ကို လူသားတစ်ဦးကဲ့သို့ သက်ဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများအားလုံး၊ တာဝန်နှင့် ဝတ္တရားများကို ပေးအပ်ထားသည်" ဟုလည်းဖော်ပြထားသည်။ "ဂင်္ဂါနှင့်ယမုံနာမြစ်တို့သည် ရှင်သန်ရပ်တည်နိုင်မှု ဆုံးရှုံးနေသောကြောင့် ဤသို့ထူးခြားသည့် အခြေအနေများ ဖြစ်ပေါ်လာသည်" ဟု လွှတ်တော်က ပြောကြားခဲ့ပြီး "ဤသို့သော အခြေအနေများအတွက် ထူးခြားသည့် အစီအမံများလိုအပ်သည်" ဟုလည်းပြောကြားခဲ့သည်။ သို့သော် (၂၀၁၇) ခုနှစ်၊ ဂျူလိုင်(၇)ရက်နေ့တွင် ဥတ္တရာခန့် (Uttarakhand) ပြည်နယ်အစိုးရ၏ အသနားခံမှုကြောင့် ဤအကောင်အထည်ဖော်မှုများကို နိုင်ငံတော်တရားရုံးက ရပ်ဆိုင်းခဲ့သည်။¹²

• **ကိုလမ်ဘီယာ။** ။ (၂၀၁၇) ခုနှစ် မေလတွင် ကိုလမ်ဘီယာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးမှ အာထရာတိုမြစ် (Atrato) ကို အခွင့်အရေးများပေးအပ်ခဲ့သည်။ ယင်းမြစ်သည် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ အသိအမှတ်ပြု ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများဆိုင်ရာ "hotspot" ဖြစ်သော ကိုလမ်ဘီယာ၏ အနောက်မြောက် ပစိဖိတ်မိုးသစ်တောများကို ဖြတ်သန်းစီးဆင်းသည်။ အာထရာတိုမြစ် (Atrato)အား ကာကွယ်ရေး၊ ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး၊ စောင့်ရှောက်ရေးနှင့် ပြုပြင်ကုစားရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများ ပေးအပ်ထားခြင်းသည် လူသားများအတွက် အဆိုပါမြစ်မှ ဖြည့်ဆည်းပေးအပ်ခြင်းကြောင့်မဟုတ်ဘဲ လူသားများနှင့်တူညီစွာ အသိအမှတ်ပြုသင့်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။¹³

11 ထပ်ဆင့်သိရှိလိုပါက TeUrewera အား Crown ဘုတ်အဖွဲ့နှင့် Ngāi Tūhoe တိုင်းရင်းသားများ၏ ကိုယ်စားလှယ်များ၏ ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲမှုအောက်တွင် တရားဝင်အရာဝတ္တုအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုပေးသည့် သဘောတူညီမှုစာတမ်းများအား ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။
12 အပြည့်အစုံ သိရှိလိုပါက [ဤနေရာ](#)တွင် လေ့လာနိုင်ပါသည်။
13 အပြည့်အစုံ သိရှိလိုပါက [ဤနေရာ](#)တွင် လေ့လာနိုင်ပါသည်။

အကန့် ၄။ သဘာဝတရား/မိခင်ကမ္ဘာမြေ အခွင့်အရေးများအတွက် ဥပဒေပြုခြင်းဆိုင်ရာ ဥပမာများ

- အီကွေဒေါနိုင်ငံသည် ၂၀၀၈ ခုနှစ်တွင်အတည်ပြု ပြဌာန်းခဲ့သော အခြေခံဖွဲ့စည်းပုံဥပဒေ၌ သဘာဝတရားအတွက် ဥပဒေ ဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများ ထည့်သွင်းရေးဆွဲထားပြီး ဖြစ်သည်။¹⁴ အပိုဒ် ၇၁ တွင် သဘာဝတရား သို့မဟုတ် Pacha Mama သည် “၎င်း၏ တည်ရှိမှုအပြင် သဘာဝစက်ဝန်း၊ ဖွဲ့စည်းပုံ၊ လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် ဆင့်ကဲပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်များအား အစားထိုး ဖြည့်တင်းထိန်းသိမ်း ရန်အတွက် အလေးထားအသိအမှတ်ခြင်းခံရမည့် အခွင့်အရေးရှိသည်။ လူပုဂ္ဂိုလ်အားလုံး၊ လူ့အဖွဲ့အစည်း၊ လူမျိုးနှင့် နိုင်ငံများသည် သဘာဝတရားနှင့်ဆိုင်သည့် အခွင့်အရေးများအား အာဏာရှိသူများမှ ပြဌာန်းပေးရန် တောင်းဆိုနိုင်ခွင့်ရှိသည်။” အပိုဒ် ၇၃ တွင် မျိုးစိတ်များမျိုးသုန်းခြင်း၊ ဂေဟစနစ်များ ပျက်စီးခြင်းနှင့် သဘာဝစက်ဝန်း၏ တစ်သက်တာပြောင်းလဲမှုများအတွက် ကြိုတင်ကာကွယ်မှု များနှင့် တင်းကြပ်သောအစီအမံများ အစိုးရမှချမှတ်နိုင်ရန် လိုအပ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။
- ဘိုလီးဗီးယားနိုင်ငံ၏ မိခင်ကမ္ဘာမြေအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာဥပဒေ (နိုင်ငံတော် ဥပဒေ ၀၇၁၊ ဒီဇင် ဘာ ၂၀၁၀¹⁵) အရ ကမ္ဘာမြေကို “တစ်နေရာထဲတွင် နေထိုင်ပြီး ခွဲခြား၍မရဘဲ သက်ရှိသတ္တဝါ စနစ်များ အချင်းချင်း အပြန်အလှန် မှီခိုဆက်သွယ်နေသော ပြောင်းလဲနေ သည့် သက်ရှိစနစ်အဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်” (ဥပဒေ ပုဒ်မ ၄)။ ဥပဒေ ပုဒ်မ ၅ အရ မိခင်ကမ္ဘာမြေအား ၎င်း၏ အခွင့်အရေးများ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်နိုင်ရန်အလို့ငှာ အများအကျိုးစီးပွားသက်ဆိုင်သည့် ဘုံအရာအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်။ ကမ္ဘာမြေအား ဥပဒေ အရ အခွင့်အရေးများပေးအပ်လိုက်ခြင်းအားဖြင့် လူသားကိုယ်စားလှယ်များမှတစ်ဆင့် ကမ္ဘာမြေ၏ အခွင့်အရေးများအား ခုခံပေးခြင်းအား စတင်လုပ်ဆောင်ပေးနိုင်သည်။

Photo Credits

Cover: Makusheva I., 2015; Macleod Island, Myeik Archipelago, Myanmar

Back Cover: Makusheva I., 2015; Kayah State, Myanmar

¹⁴ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပြည့်အစုံအား [အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့်](#) လေ့လာနိုင်ပါသည်။

¹⁵ အပြည့်အစုံသိရှိလိုပါက [စပိန်ဘာသာဖြင့်](#) ဖော်ပြထားသည်။

Myanmar Centre for
Responsible Business

လိပ်စာ

၆ (က)၊ ရှင်စောပုလမ်း၊ ကရင်ခြံရပ်ကွက်၊

အလုံမြို့နယ်၊ ရန်ကုန်၊ မြန်မာ

P. +95 1 512613

E. info@myanmar-responsiblebusiness.org

www.mcrb.org.mm

www.myanmar-responsiblebusiness.org